

Міжнародний день боротьби з ненормативною лексикою

#*\$@*!

03 лютого

ВІКІПЕДІЯ
Вільна енциклопедія

Ненормативна лексика (нецензурна, обценна; також матюки, матюччя, лайка, лихослів'я) — табуйована (неприпустима) лексика, яку мовці сприймають як відразливу, непристойну. У це визначення входять такі поняття, як блюзнірство, прокльони і лайка.

Така мова перебуває поза нормальним стилем спілкування. Склад ненормативної лексики визначається набором соціолектів (сленг, жаргон, аргі, просторіччя) та стилістично зниженої лексики (вульгаризми, лайлива, обценна лексика, мат, дисфемізми, суржик, евфемізми).

Найчастіше лайку можна почути в громадських місцях, де велика кількість людей. За подібне діяння, як лайка в громадських місцях, котре вважається дрібним хуліганством за статтею 173 Кодексу України про адміністративні правопорушення, передбачене покарання у вигляді штрафу, громадських, або виправних робіт, або в окремих випадках арешту.

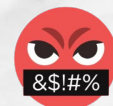

У випадках образи нецензурною лексикою, передбачено цивільноправову відповідальність. Її використовують у випадках порушення права на повагу до честі та гідності, такою як агресивне лихослів'я в сторону фізичної особи. Захист такого права через суд прописано у Главі 22, статті 297 Цивільного кодексу України. Як відповідальність найчастіше використовують матеріальне відшкодування за моральну шкоду.

**ЦИВІЛЬНИЙ
КОДЕКС
України**

Цікаво...

2 липня 2019 року у Верховній Раді зареєстрували законопроект “Про протидію лихослів’ю” (про дематюкацію мови)”.

Ініціатором законопроекту виступила народний депутат **Ольга Богомолець.**

Метою та завданням законопроекту була боротьба з використанням нецензурної лайки під час трансляції телерадіопередач, публічних виступів, а також під час розповсюдження матеріалів, що містять нецензурну лайку засобами масової інформації та в інші способи (у т.ч. у мережі Інтернет).

“Важко уявити процедуру імплементації такого закону. Я прочитала законопроект, там пропонують, щоб список матюків затвердив Кабмін. Уявляю собі публікацію цього списку в “Урядовому кур’єрі”! Це буде першим порушенням цього закону”.

Світлана Соколова,
доктор філологічних наук, професор,
провідний науковий співробітник
Інституту української мови
Національної академії наук України.

До ненормативної лексики відносять не лише лайливі та вульгарні слова, але й діалектизми та професіоналізми, повідомляється на сторінці Інституту мовознавства О.О. Потебні НАН України.

Фахівці зазначили, що лайливі слова у мові підлітків з'являються через фізіологічні зміни в організмі, які викликають великий стрес у молодій людини. Ненормативна лексика відіграє роль емоційної розрядки. Лайка у мові дорослих людей вказує на агресивну вдачу, невміння тримати себе в руках та свідчить, що людині бракує чогось.

Мовознавці зазначають, що повністю викоренити лихослів'я з мови неможливо, проте відучити від лайки конкретну людину є цілком можливим. Експерти пропонують замінювати ненормативну лексику менш вульгарними словами, які вживаються в літературній мові. Наприклад: виродок, дурепа, зараза, збидлений, паскудник, сволоцюга, собачитися, трясця, шмаркач.

Також в інституті навели приклад українських злопобажань та прокльонів, які увійшли до **“Словнику українських синонімів” Олекси Вусика**. Зазначається, що вони показують самотутність української мови та культури.

- Бодай би в тебе репнула макітра!
- Бодай йому кістка в горлі!
- Бодай тобі світ замакітрився!
- Пек тобі, враже, хто тобі каже!
- Пір'я б тобі в роті виростало!
- Побий його лиха година!
- Побий його трясця!
- Стонадцять діж чортів тобі в пельку!
- Трясця тобі в пуп!
- Щоб на твоїй пиці чорти горох молотили!
- Щоб тебе хапун ухопив!
- Щоб у тебе один зуб зостався для зубного болю!

Як себе стримувати від матюків?

Мати кілька приказок, прислів'їв чи смішний куплет, слово-замінник, яке можна використати. Це може бути твоє авторське, унікальне, з якого інші будуть брати приклад.

Коли потрібно буде розділити цензурні та нецензурні слова, беріть на озброєння книгу 2008 року **“Українська мова без табу. Словник нецензурної лексики та її відповідників: Обсценізми, евфемізми, сексуалізми”** Лесі Ставицької.

Зануренню у власне словник з 5000 обсценних слів передують 70 сторінок інструктивних матеріалів, що пояснюють, які слова є ненормативними та що таке “норма”, які соціальні групи обирають ту чи ту лексику, як відбувається метафоризація сексуального сленгу.

Ненормативна лексика: чи варто боротися із лайливими словами

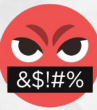
ТСН
Терапевтична лайка

СЛОВНИК СВІТ НОРМАЛЬНИХ ДІТЕЙ БОРОТЬСЯ З НЕНОРМАТИВНОЮ ЛЕКСИКОЮ. ВСТАНІ ВДОЛЮЖЕННЯ СІДНУТЬ НА БАНКІ.
НЕКІЄ ЗАКОСІТЬ НА ІІ / ЛЮБАТИ

Історичні корені

Лихослів'я або лайка як частина ненормативної лексики має коріння в релігійних віруваннях людей — звідси й слово “лихослів'я”, за вимову якого мало статися певне лихо, кара Божа. Використання лайки таким чином вказувало на ставлення (часто негативне) до прийнятих норм чи табу суспільства. Зі зміною релігійних вірувань і ставлення до релігії взагалі, певні лайки закріпилися в суспільстві та використання їх являло собою прояв певної громадської позиції, презирства, протесту тощо.

У середні віки богохульство було невіддільною частиною ненормативної лексики — і не тільки не сприймалося суспільством, але й до богохульників вживали певні каральні заходи. Винних виганяли з громади, таврували розпеченим залізом, а іноді й страчували. Соціальні табу на релігійний аспект лайки зникли зі зміною ставлення суспільства до релігії, що найяскравіше проявилось під час Французької революції, коли презирству й відвертій лайці піддавалися всі символи старого режиму, включаючи релігію.

Так, імператор Наполеон прославився заявами, що не боїться “ні Бога, ні диявола”, і порівнював своїх закордонних опонентів з повіями.

Нецензурна лексика — це гріх?

Нецензурні слова завжди мають відтінок приниження та презирства.
А якщо вони стосуються людини або її дій, то це — образа.

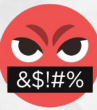
**Розпуста й усяка нечистота та захланність,
щоб і не згадувалися між вами, як це й
личить святим. Так само безсоромність чи
балачки безглузді й порожні жарти, —
воно, бо непристойне...**

Апостол Павло,
найвизначніший християнський місіонер,
“апостол народів” та один з перших
богословів християнства.

Історичні корені

Доволі часто користувалися ненормативною лексикою й українські козаки. Одним з прикладів вживання принизливої лайливої лексики можна вважати відомий лист Запорозьких козаків турецькому султану, написання якого, зобразив у своїй картині Ілля Рєпін.

“Запорожці пишуть листа турецькому султанові”
Рєпін І. Ю.

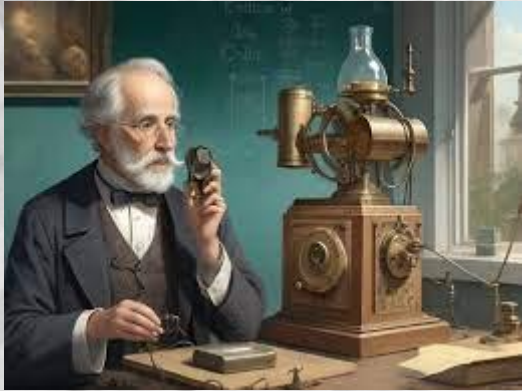
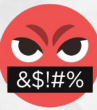

Часткове порушення мовлення у людей — афазія — зазвичай спричинене пошкодженнями лівої півкулі. Втім, багато клінічних випадків свідчать, що люди, які страждають на афазію, як правило, не мають проблем з ідіоматичними стереотипними висловами, тобто можуть вільно співати або лаятись.

Річард Стівенс,
психолог.

Цікаві факти про ненормативну лексику

- **Ненормативна лексика допомогла винайти телефон!** Саме матюки свого помічника почув у слухавці Олександр Белл, після того, як помічник неправильно з'єднав якісь дроти. Таким чином, лайка була першими словами, сказаними телефоном.

- **Перше місце за кількістю матюків посідає англійська мова**, на другому місці знаходиться голландська мова, а “почесне” третє місце займає російська мова.
- **Одне з найстаріших правил етикету з'явилося завдяки ненормативній лексиці.** Англійський король Георг V одного разу в гніві стукнув кулаком по обідньому столу, після чого почав дико матюкатися. Коли він заспокоївся, то видав указ, за яким виделки повинні лежати на столі зубцями вниз.

Цікаві факти про ненормативну лексику

- Людина вживає матюки в середньому 230 000 разів за все своє життя.

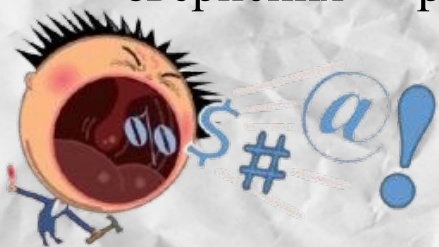

- У США винайшли спеціальний пристрій, який розпізнає матюки в телепрограмах і фільмах. У разі виявлення нецензурних слів, пристрій здатний відразу вимкнути звук, щоб не травмувати психіку глядача.

- Рада Каунаса прийняла рішення штрафувати людей на вулицях за лайку. Щоправда, матюкатися заборонили тільки російською мовою.
- Коли радянські військові радники навчали мирних північно-в'єтнамських селян поводження з зенітними установками, ті розуміли лише один спосіб звернення – “роби, як я”.

В'єтнамці виявилися настільки старанними учнями, що запам'ятовували все підряд. На перевірках вони слідом за словами “Так точно, товариш генерал!” посилали його до такої-то матері.

Вживання українцями нецензурної лайки

Діти починають вживати ненормативну лексику у шість років, а можливо, й раніше. А дорослі в середньому лихословлять від 0,5 до 0,7 % від загального часу розмов, отже, ми можемо вимовляти десятки проклять щодня, залежно від нашої балакучості.

Зараз матюки є надзвичайно поширеними, адже психіка мільйонів людей перебуває в надсильному напруженні. Тож коли ми чуємо/читаємо ці матюччя, використані іншими, ми й свій стан впізнаємо і приєднуємося. Є таке поняття, як стенічні стани: це злість, гнів, обурення. Астенічні стани послаблюють психіку, стенічні — посилюють її.

Як реагувати, коли матюкаються підлітки?

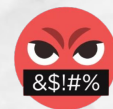
Підліткам важливо приходити до рішення самостійно, на основі власних думок. Ось варіант пояснення.

Нецензурне (тобто, заборонене для публічного використання) — це певне правило, якого дотримується культурна цивілізована людина. Завжди вважалося, що хлопці не мають лаятися в присутності дівчат. Дорослі не дозволяють собі матюки в присутності дітей. Дотримуватися правил може бути складно, але ми здатні утримувати межі й себе в них, бо це ознака вільної людини. Підневільні та безправні спрощують свою психіку, щоб вижити, втрачають здатність до тонких душевних поривів, опускаються до матюків у спілкуванні й перестають розуміти іншу мову. Тому **матюки — це ознака деградації**. Хочеш усім показати, що ти підневільний і безправний, не здатний утримувати себе в межах — матюкайся.

Чому лаються підлітки:

- **Спроба бути схожим на дорослих.**
- **Важливо відчувати себе частиною групи, бути своїм.** Психологиня каже, що в цьому контексті завдання дорослих — створити культуру “своїх”, де модно не використовувати нецензурну лексику. Або створити атмосферу, де діти відчують себе своїми у “своїй зграї”. Йдеться про відчуття безпеки, відчуття, що “мені є місце в цьому середовищі”, “у мене є своя значуща роль”.
- **Лайка — це можливість скинути емоційне напруження.** Тоді треба подумати, у чому ще може бути їхня розрядка.
- **За допомогою нецензурних слів висловлюють те, що складно сформулювати.** Психологиня радить разом із дітьми дивитися фільми, читати книжки й обговорювати, влаштовувати дискусії, писати есе, привчати їх до рефлексії.
- **Провокація.** Часто підлітки провокують дорослих і дітей на емоційні реакції. Важливо відповідати їм, зберігаючи стійкість.
- **Є ще одна неочевидна тема: роль, яку відіграє ненормативна лексика саме в нашій культурі.**

Світлана Ройз,
дитяча сімейна психологиня.

Лайливість — це хвороба

Лайка — екологічно шкідливе явище, що засмічує нашу підсвідомість. З цим слід бути обачнішими: ми ж миємо регулярно руки, остерігаючись шлункових інфекцій.

До того ж вчені з'ясували, що лайливість — це хвороба.

Наприклад, римський імператор Клавдій у звичайному житті був цілком пристойною людиною, але іноді на нього находили приступи лайливості, при цьому він дригався, розмахував руками й ногами, жахаючи підданих. Від таких приступів, за деякими даними, потерпали Петро I, Пушкін, Наполеон. У давні часи таку поведінку пояснювали просто: “Біс уселився”. Нині доведено, що всі ці люди страждали синдромом Туретта. Це психоневрологічне захворювання, яке виявляється у мимовільних рухових і мовленнєвих тиках і в деяких випадках супроводжується неконтрольованим вигукуванням нецензурних слів, було назване за ім'ям французького психіатра позаминулого століття Жилья де ля Туретта, який першим описав цю хворобу.

Жорж Альбер Едуард Брут Жиль де ла Туретт, французький невролог, чиє ім'я відоме через відкриття та опис ним клінічного синдрому, який надалі назвали “Синдром Туретта”.

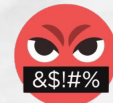

По-перше, лайка не повинна лунати вдома. По-друге, дітям треба пояснити, що пристойні люди не говорять поганих слів. Саме так — якщо хочеш бути пристойною людиною, не лайся. Про повагу до інших треба пояснити. Про те, що чистота вдома — це не тільки відсутність бруду фізичного, але й бруду морального.

Брати Капранови,

українські письменники, видавці,
публіцисти, громадські діячі, блогери.

Цікаві факти про ненормативну лексику

- Київський мовознавець Павло Демін вважає, що лайливі слова в українській мові збереглися з епохи скіфів-аланів, де вони були звичайними словами без негативного забарвлення.

- Оригінальний спосіб боротьби з нецензурщиною обрав американський пенсіонер, учасник Другої світової війни Раймонд Барбер. Беручи книжки в одній із бібліотек Нью-Йорка, він просто викреслював чорнилом усі лайливі слова, дописуючи при цьому кілька релігійно забарвлених фраз з приводу неприпустимості лайливості. Про це стало відомо після надходження до дирекції бібліотеки численних скарг від інших читачів. Загалом у такий спосіб пенсіонер “виправив” 373 видання загальною вартістю майже 10 тисяч доларів, за що й постав перед судом.

- **Як подолати звичку вживати нецензурні слова?** Безперечно, тут рецептів може бути дуже багато. Видатний український педагог Антон Макаренко в керованій ним школі практикував дуже своєрідний метод відучування своїх підопічних від лайки. Він вів учня, не раз поміченого у використанні нецензурщини, до лісу, саджав там на пень і давав, наказ лягтися вволю. Після цього найзатятіші лайливіці зрікалися своїх негарних схильностей.

- На думку відомого українського філолога академіка Олеса Пономарева, в українську мову лайка прийшла з прийняттям християнства з Греції. Але ті слова, що для грецької мови були звичайними, нормативними, для нашої мови стали нецензурними, лайливими.

Цікаві факти про ненормативну лексику

- Турецький мандрівник Ельвія Челеві, що відвідав Україну 1657 року, **визнавав величезне багатство української мови, але лайливих слів нарахував у ній аж... чотири.** Це такі слова, як “чорт”, “дідько”, “свиня” і “собака”.
- Психолог Гарвардського університету Деніс Гримза дійшов висновку, що за типом лайки можна визначити характер людини.

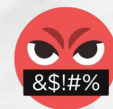

- У нашому суспільстві попри все намагаються боротися з не словниковою лексикою. Звісно, якщо матюкання у крові, то допоможе, мабуть, лише переливання. Якщо влити кров якогось професора словесності — заговорить як вишколений ритор. Інший спосіб покласти край нецензурщині — економічний. Деякі колективи вже впровадили його. **За кожне “міцне” слово — штраф на певну суму.** Якщо запитати матюкальника, чому він “гне”, можна почути: “За звичкою”, “Просто так” або “Щоб краще зрозуміли” тощо. Мабуть, немає людини, яка б хоч раз не використала за певних обставин не словникову лексику. Та все ж не хочеться, аби лайка стала атрибутом звичайної мови.

- Народний цілитель В’ячеслав Зінов’єв стверджує, що коли нецензурна лайка є основним способом спілкування в сім’ї, то вона перекриває дорогу успіхові для всіх її членів, створюючи негативне торсіонне поле навколо людини, внаслідок чого до неї притягується все погане. Тож **найкраще лайку порівняти з дірками в кишені, через які випадає успіх.**

Цікаві факти про ненормативну лексику

- Американська естрадна **співачка Мадонна** для своєї команди встановила суворі правила поведінки: **за кожен ужитий у процесі репетицій матюк на працівників накладається штраф у три фунти**. Це дуже обурює і представників команди співачки, і знімальну групу, яка готує про виступи Мадонни документальний фільм. Цікаво відзначити, що штрафні санкції за найнепристойніші матюки оцінюються за подвійним-потрійним тарифом, а також те, що сама попзірка теж уже виплатила собі доволі кругленьку суму.

- Через надмірне вживання лайки серед шкільної молоді у школах Франції запроваджено закон, який забороняє учням адресувати лайливі слова вчителям. Згідно з цим законом, **учнів у віці до тринадцяти років, які наважилися вилаяти вчителя, відправляють до відповідного закладу для неповнолітніх правопорушників терміном на шість місяців. Повнолітніх лайливців чекає штраф у шість тисяч євро та ув'язнення з тим самим терміном, але вже у справжній в'язниці**. Самі французькі педагоги неодностайні у своєму ставленні до цього закону: частина з посеред них радіє нововведенню, частина ж вважає, що з місць ув'язнення учні повернуться ще більш розбещеними.

Цікаво...

Лайки існують і в мові жестів. Оскільки в мові глухонімих додаткові слова в реченні потребують більше часу і фізичних зусиль, то для передачі вульгарного значення слова зазвичай змінюють місце розташування знака відносно тіла.

“Наприклад, підносячи руки до носа можна додати вислову пейоративне (зневажливе) значення, як-от “потворний”, “нудний”, “зарозумілий”, “гидотний”, — каже **Донна Джо Наполі, професор лінгвістики зі Свортморського коледжу в штаті Пенсильванії.**

Подвійне постукування підборіддя великим пальцем руки з піднятим середнім пальцем означає образливу фразу, в якій згадується матір співрозмовника, бо подібний жест, але з піднятими догори усіма п'ятьма пальцями має значення “матір”.

**... Коли ви лаєтесь, ваше серце
прискорює ритм, що демонструє
емоційну реакцію організму.
Це відповідь на стрес або захисна
реакція і вона також має
знеболювальний ефект...**

Річард Стівенс,
психолог.

Лайка збуджує і дратує людину, яка її вимовляє. При цьому лихослів'я не приносить людині світла, лайка залишає в душі тяжке відчуття, тому що містить у собі емоційний відтінок агресії, жорстокості, злості, спустошеності, вульгарності, цинізму, хамства. Водночас на людину, яка чує лайку, вона теж не справляє нічого позитивного — вона її теж збентежує, хвилює, викликає супротив, агресію, “шторм” у душі. Ніби вірус, лихослів'я має здатність дуже швидко вражати душі людей.

Тільки тобі обирати лаятись чи ні!

Перелік використаних джерел

- <http://www.rodix.org.ua/2019/02/blog-post.html>
- <https://zahid.espreso.tv/vsesvitniy-den-borotbi-z-nenormativnoyu-leksikoyu-yak-kolis-layalisya-galichani>
- <https://monitor.cn.ua/ua/rest/2399>
- https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9D%D0%B5%D0%BD%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B0%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D0%B0_%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%81%D0%B8%D0%BA%D0%B0
- <https://racurs.ua/ua/n117662-den-borotby-z-nenormativnoyu-leksikoyu-yak-pravylno-layatisya-ukrayinskou.html>
- <https://argumentua.com/novosti/yak-pravilno-layatisya-ukra-nskoyu-poradi-v-den-borotbi-z-nenormativnoyu-leksikoyu>
- <https://osvitoria.media/experience/yak-layatis-pravylno-ukrayinski-analogy-matyukiv-za-yaki-ne-oshtrafuyut/>
- https://health.24tv.ua/vpliv_netsenzurnoyi_leksiki_yak_matyuki_vplivayut_na_zdorovya_lyudini_dematyukatsiya_n1175347
- <https://credo.pro/2021/09/301525>
- <https://osvitoria.media/experience/matyuky-tse-tezh-vijna-dlya-chogo-nam-zaraz-lajka/>
- https://www.bbc.com/ukrainian/vert_fut/2016/03/160304_vert_fut_the_surprising_benefits_of_swearing_vp
- <https://wz.lviv.ua/blogs/497486-netsenzurna-leksyka-tse-zbroia-shcho-pratsiuie-proty-nas>
- <https://osvitoria.media/experience/yak-layatis-pravylno-ukrayinski-analogy-matyukiv-za-yaki-ne-oshtrafuyut/>
- <https://www.unian.ua/society/filolog-svitlana-sokolova-pro-ukrajinsku-layku-mat-daye-gotovi-klishe-a-originalne-emociyne-movlennya-vimagaye-tvorchosti-novini-ukrajini-11670493.html>
- <https://yur-gazeta.com/golovna/dematyukatsiya-movi-usi-detali-novogo-zakonoproektu.html>
- <https://galychyna.if.ua/analytic/grih-lihosliv-ya/>
- <https://nus.org.ua/articles/chomu-dity-layutsya-i-yak-z-tsym-pratsyuvat-poyasnyuye-psyhologynya-svitlana-rojz/>